

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน ทำให้คุณธรรมประจำตัวของปัจเจกบุคคลลดลงหลายด้าน เช่น ปล่อยตนเองให้หลงไปในกิเลสตัณหา ความอยากต่าง ๆ จนขาดความยับยั้งชั่งใจ ยึดมั่นในศักดิ์ศรีอย่างมกมาย ไม่คำนึงถึงความถูกต้องชอบธรรม ไม่นำปัญญามาพิจารณาเหตุผล ขาดความยำเกรงต่อกฎหมายบ้านเมือง สร้างเวรภัยต่อกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ขาดความละเอียดความเกรงกลัวต่อบาปและต่อความชั่วทั้งหลาย ขาดขันติความอดทนต่อการกระทบกระทั่ง และขาดความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ เมื่อคุณธรรมที่จะส่งเสริมความดีงามแห่งปัจเจกบุคคลลดลง ย่อมทำให้เกิดการกระทำล่วงละเมิดศีล ๕ มากขึ้น เพราะไม่สามารถควบคุม กาย วาจา ให้อยู่ภายใต้กรอบของศีล ๕ ได้ ในขณะที่เวรบุคคลยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการรักษาศีล ๕ ทำให้ไม่สามารถประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ภายใต้กรอบของศีล ๕ ได้

ความจริงให้การรักษาศีลเริ่มจากตนเอง โดยผู้รักษาศีลต้องมีความตั้งใจแน่วแน่จากการกระทำอันมิชอบ ผู้รับศีลจะมีศีลได้ด้วยการประพฤติปฏิบัติประคับประคองมิให้ล่วงละเมิดรักษาศีลมิให้ขาด หรือด่างพร้อย ด้วยการประคับประคอง กาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกรอบของศีล รู้จักยับยั้งชั่งใจ บังคับได้อย่างมั่นคงควบคุม และฝึกอบรมจิตใจให้แสดงออกต่อสิ่งที่มากระทบอย่างเหมาะสม พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนเรื่องศีลไว้เพื่อเป็นเครื่องมือควบคุมในทุกด้านทางภายนอกคือด้านร่างกาย และทางภายในคือจิตใจด้วยทั้งสองทางนี้จะต้องเกี่ยวข้องกัน หรือมีความสัมพันธ์กันตามแต่เหตุปัจจัยต่างๆที่จะอำนวยประโยชน์เพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ แต่ทั้งสองต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตหรือสิทธิเสรีภาพที่ตนจะพึงมีพึงได้ และที่สำคัญมนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่ประเสริฐที่สามารถดเว้นการกระทำต่างๆมีการเว้นจากการเบียดเบียนกันเป็นต้น โดยใช้ศีล ๕ เป็นมาตรฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อบรรลุจุดหมายหมายของชีวิต คือการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขของคนในสังคม และใช้ศีลเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาขั้นพื้นฐานต่างๆ ที่จะพัฒนาขึ้นไปเป็นปัญหาในระดับสังคมต่อไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายศีล ๕ ไว้ว่า ๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากปาณาติปาตา คือไม่ทำลายชีวิต จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย ๒) อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากอทินนาทาน คือไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ หรือไม่ลักขโมย จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่น ๓) กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร คือไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย จับเอาสาระว่าความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รัก ห่วงแหน ไม่ประพฤติผิดทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน ๔) มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากมุสาวาท คือไม่พูดเท็จ จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โกหก หลอกลวงตบตรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย และ ๕) สุราเมรยมชชพมาพสุฐานา เวรมณี

เว้นจากของเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือไม่เสพของมีนเมา จับเอาสาระว่า ควรประพฤติกิริยาที่ปราศจากความประมาทหลังพลาตมัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ^๑

ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา การดำเนินชีวิตของคนไทยและวัฒนธรรมต่างๆล้วนได้รับอิทธิพลหล่อหลอมมาจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในความคิดหรือชีวิตจิตใจของคนไทยเป็นเวลานาน สังเกตได้จากผลสะท้อนที่ปรากฏออกมาในด้านต่างๆ เช่น วิถีชีวิต ทักษะคติ พฤติกรรม นิสัยใจคอของชาวไทยตลอดถึงวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ลักษณะดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยการนำมาปฏิบัติดัดแปลงให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต^๒ แต่สภาพการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบันนี้ ยังปรากฏการล่วงละเมิดศีล ๕ กล่าวเฉพาะข้อที่ ๑ ที่ว่าด้วยเรื่องการล่วงละเมิดกันด้านชีวิต หรือการทำร้ายร่างกายเบียดเบียนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาสอนว่า การฆ่าชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ มนุษย์จึงควรมีเมตตากรุณาต่อกัน และพร้อมที่จะแก้ปัญหาตั้งแต่ต้นเหตุด้วยการจัดรากเหง้าอกุศลมูล ด้วยการสอนให้มนุษย์มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น

หลักธรรมที่หนุนเสริมการงดเว้นจากปาณาติบาตคือขันติ หมายถึงการรักษาปกติภาพของตนไว้ได้เมื่อถูกกระทบด้วยสิ่งอันไม่พึงปรารถนา สามารถจำแนกตามเหตุที่ควรอดทนเป็น ๔ อย่าง คือ ๑) ทนต่อความลำบากตรากตรำ ไม่แสดงความขี้เกียจ ๒) ทนต่อทุกขเวทนา คือเมื่อเจ็บป่วยไม่แสดงอาการทรมานทรมายเกินเหตุ ๓) ทนต่อความเจ็บใจ คือ ทนต่อความกระทบแดกดันของคนอื่น และ ๔) ทนต่ออำนาจของกิเลส คือ เมื่อได้ลาภยศก็ไม่แสดงอาการตื้นตัน^๓ เมื่อรวมความแล้ว ขันติจึงหมายถึง ความอดทน ความอดกลั้น ทางกาย ทางวาจาและทางใจ ไม่ประพฤติก่อให้เกิดและให้มีการแสดงกิริยาที่เหมาะสมเพื่อมุ่งหวังจุดมุ่งหมายที่ดีงาม จนกระทั่งถึงการอดทนต่อกิเลสที่เกิดขึ้น อันจะส่งผลให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตที่ดีงาม ตามหลักพระพุทธศาสนา ขันติจึงไม่ได้มีความหมายเพียงแค่ว่า ความอดกลั้นทางกาย ทางวาจาและทางใจ หรือความอดทน อดกลั้นต่อกิเลสเท่านั้น แต่ขันติยังเป็นคุณธรรมที่สนับสนุนให้บุคคลสามารถพัฒนาไปสู่คุณธรรมในระดับสูงได้ โดยอาศัยปัญญาที่ประกอบด้วยขันติจึงทำให้บุคคลสามารถอดทนประกอบกิจการที่สำคัญยิ่งให้สำเร็จลงได้ ขันตินับเป็นหลักธรรมสำคัญทั้งในระดับสามัญ แห่งการดำรงชีวิต อันจะส่งเสริมให้บุคคลดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข จนกระทั่งเป็นหลักธรรมสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมระดับสูงเพื่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา

เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องศึกษาขันติในฐานะหลักธรรมที่ส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ข้อที่ ๑ ในพระพุทธศาสนา เพราะเชื่อว่าสามารถแก้ปัญหาการเบียดเบียนกัน

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด , ๒๕๕๒), หน้า ๗๖๙-๗๗๐.

^๒ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรคุณ), **จากเทววิถีสู่ พงศาวดารเมืองศรีอยุธยา**, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๑๖), หน้า ๗.

^๓ พันเอกปิ่น มุทุกันต์, **แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๑๗๘.

และสามารถพัฒนาคนให้มีคุณธรรมทุกระดับชั้น และการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ตลอดจนประเทศชาติและประชาคมโลกต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องขันติในพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาศีล ๕ ข้อที่ ๑ ในพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ขันติในฐานะหลักธรรมที่ส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ข้อที่ ๑ ในพระพุทธศาสนา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ หลักคำสอนเรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ศีล ๕ ข้อที่ ๑ ในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ ขันติในฐานะหลักธรรมที่ส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ข้อที่ ๑ ในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

- งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตในการศึกษา ดังนี้
- ๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา จำกัดขอบเขตการศึกษาอยู่ที่หลักคำสอนเรื่องขันติในพระพุทธศาสนา และขันติในฐานะเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ข้อที่ ๑ ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น
 - ๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร ใช้คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ คัมภีร์อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยในฐานะข้อมูลปฐมภูมิ และหนังสือวิชาการทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนทั้งเอกสารและข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในฐานะเป็นข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

- ๑.๕.๑ **ขันติ** หมายถึง การรักษาความปกติภาพของตนเองไว้ได้เมื่อต้องกระทบกับสิ่งอันไม่พึงปรารถนา
- ๑.๕.๒ **ศีล ๕ ข้อที่ ๑** หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน
- ๑.๕.๓ **การรักษาศีล ๕** หมายถึง การประพฤติตนไม่ล่วงละเมิดข้อศีลทั้ง ๕ ประการ ประพฤติชอบทางกาย วาจา สามารถรักษาความปกติแห่งตนเองไว้ได้ ด้วยเจตนาที่จะงดเว้น อันเกิดจากสมาทาน หรืองดเว้นด้วยการประสพเหตุที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าแล้วจึงงดเว้นหรือการงดเว้นได้อย่างเด็ดขาด
- ๑.๕.๔ **หลักธรรมที่ส่งเสริม** การรักษาศีลข้อที่ ๑ หมายถึง หลักขันติธรรมเพื่อเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติและพัฒนาตนเองได้อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยแยกเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ไว้ตามลำดับดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระมิตซูโอะ คเวสโก กล่าวว่า ชันติ ความอดทน อดกลั้นที่พระพุทธเจ้าทรงสอน หมายถึง อดทนในสิ่งที่ควรอดทนด้วยความเต็มใจและความพอใจ คือ อดทนในการละหลีกเลียงจากความชั่ว อดทน ทำความดีต่อไปในทุกสถานการณ์อดทนรักษาใจให้ผ่องใสไม่เศร้าหมอง ความอดทน จึงเปรียบเสมือนการขุดขุมทรัพย์อันมีค่ามหาศาล^๔

พระสถิตวรณ (พิจิตร จิตตวณฺโณ) กล่าวว่า การพรณนาศีล กล่าวถึงศีล ๕ หรือเบญจศีลในพระพุทธศาสนา ถ้ารักษาอยู่เป็นประจำเรียกว่า นิจศีล นิจศีล คือ ศีลที่รักษาเป็นนิตย์ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มนุษยธรรม” คือธรรมะสำหรับมนุษย์เพราะทำจิตใจของคนผู้มีศีลให้สูงขึ้น และทำให้ต่างจากสัตว์ดิรัจฉาน ถ้าผู้ใดไม่มีศีล ๕ ชื่อว่าไม่มีมนุษยธรรม ย่อมทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง และสังคมได้มาก ถ้าหากคนในโลกมีศีล ๕ หรือมนุษยธรรมโดยทั่วไปแล้ว โลกหรือประเทศชาติบ้านเมืองก็จะสงบสุข^๕

พระปราโมทย์ ปาโมชฺโช กล่าวถึงศีลอันเป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ไว้ ดังนี้ ก่อนการเจริญสติสิ่งที่จำเป็นและขาดไม่ได้ คือ การรักษาศีล เพราะศีลเป็นเครื่องกั้นไม่ให้ผู้ปฏิบัติตกไปสู่ความชั่วหยาบทางกาย ทางวาจา และเป็นเครื่องนำความสงบร่มเย็นมาสู่จิตใจของผู้ปฏิบัติ อันเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมในขั้นสูงต่อไป ผู้ปฏิบัติที่มีศีลแล้วข้ามขึ้นไปเจริญสมาธิและปัญญาจะมีโอกาสพลาดมาก^๖

แก้ว ขิตตะขบ กล่าวถึงศีล ๕ ไว้ว่า ศีล ๕ หรือเบญจศีลนี้เป็นมาตรฐานอย่างต่ำ สำหรับการจัดระเบียบชีวิตและสังคมของมนุษย์ ให้อยู่ในสภาพที่เอื้อโอกาสขั้นพื้นฐานในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม หรือทำการพัฒนาให้สูงขึ้น ไม่ว่าอย่างใดอย่างหนึ่ง ทางจิตใจหรือทางวัตถุก็ตาม จัดเป็นศีลขั้นพื้นฐานของศีลทั้งปวง^๗

^๔ พระมิตซูโอะ คเวสโก, **มีขันติ คือ ให้พรตัวเอง**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: มุลินนิมายาโคตมี, ๒๕๔๙) หน้า ๓๕.

^๕ พระสถิตวรณ (พิจิตร จิตตวณฺโณ), **หนังสืออนุพุทธิกถาที่ปณี ภาค ๒ การพรณนาศีล**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เซเว่น พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๕๗.

^๖ พระปราโมทย์ ปาโมชฺโช, **หนังสือประวัติปอสงธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๕๑), หน้า ๘๐.

^๗ แก้ว ขิตตะขบ, **หนังสือหลักการถือศีลปฏิบัติธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

พันเอกปิ่น มุทุกันต์ กล่าวถึงความมุ่งหมายในการรักษาศิลไว้ว่า การรักษาศิลนั้น โดยความหมายในการปฏิบัติเป็นการเว้นจากการกระทำที่ไม่ดี เช่น การฆ่ากันไม่ดี โกหกกันไม่ดี กินเหล้าเมายาทำให้เสียสติเสียตางค์ไม่ดี การรักษาศิล คือ การงดเว้นจากการกระทำที่ไม่ดีเหล่านี้^๘

ทรงวิทย์ แก้วศรี กล่าวถึงวิธี ๓ อย่างไว้ดังนี้ว่า คำว่า วิธี แปลว่าการงดเว้น หรือเจตนาเป็นเครื่องงดเว้น หมายถึงเจตนา คือความตั้งใจหรือจงใจงดเว้นจากบาปจากอกุศล คือจากบาปกรรม มีปณัตติบาต เป็นต้น และคำว่า เวมณี มีความหมายเช่นเดียวกัน คือ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากบาปกรรม^๙

แนบ มหาวีรานนท์ กล่าวถึง ศิลวิสุทธิว่า หมายถึง การรักษาศิลหรือพรต ที่มีได้เจตนาจะรักษาศิลเพื่อต้องการบุญกุศล เพื่ออย่างอื่นอย่างใดทั้งสิ้น เพื่อความร่ำรวย เพื่อรูปสวย เพื่อไปเกิดบนสวรรค์ หรือเพื่อได้อารมณ์ที่ตนปรารถนา การถือศิลไม่ได้มีเจตนาอย่างนี้ มิใช่เพื่อจะต้องการอานิสงส์ของศิล การรักษาศิลเพื่อไปนิพพานหรือเพื่อละกิเลส ต้องการจะพ้นทุกข์อย่างเดียวเท่านั้น ต้องมีเจตนาอย่างนี้ในการรักษาศิล และอีกประการหนึ่งศิลวิสุทธินี้ จะมีได้ต้องเกิดขึ้นเพราะปัญญาเป็นเหตุ ศิล มีเหตุเกิดขึ้นได้ ๒ อย่าง คือ เกิดด้วยปัญญา หรือเกิดด้วยกิเลส ศิลที่จะวิสุทธิได้จะต้องเกิดขึ้นเพราะปัญญาเป็นเหตุ จึงจะเป็นศิลวิสุทธิได้^{๑๐}

๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาชั้นทอง วชิรปญโญ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปความไว้ว่า ขันติเป็นแม่บทแห่งธรรมสำคัญประการหนึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ ทรงสั่งสอนโดยชัดเจน การทำงานของขันติต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของปัญญา จึงจะได้ชื่อว่า ขันติ ตามความหมายในพระพุทธศาสนา ความอดทน อดกลั้นครอบคลุมนิยามชีวิตทั้ง ๔ ด้าน คือ ความเป็นอยู่ด้านความรู้สึก ด้านมิติทางสังคม และด้านจุดมุ่งหมายสูงสุดสำหรับชีวิต เมื่อศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดเชิงลึกแล้ว ขันติยังเปิดเผยออกมาในหลายมิติ เช่นขันติ หมายถึง ศิล ทัมะ วิริยะ ตบะ เป็นต้น นอกจากนี้ ขันติยังมาคู่กับเมตตาและปัญญาเสมอ^{๑๑}

พระมหาชัยณรงค์ วรณชโย ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาศิลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปความได้ว่า ศิล มีลักษณะทรงไว้ซึ่งความดีทั้งปวง ไม่มีโทษเป็นความงาม มีความละเอียดเกรงกลัวต่อบาปเป็นเหตุอันใกล้ โดยได้แสดงถึงการเกิดขึ้นแห่งธรรมปาติโมกข์และอาณาปาติโมกข์ ประเภทของศิลแบ่งเป็นศิลของฆราวาส คือศิล ๕ ศิล ๘ อาชีวภุมมกศิล เป็นต้น และศิลของบรรพชิต คือ สามเณรศิล ภิกษุศิล ภิกษุณีศิล ปาติโมกข์สังวรศิล อินทริยสังวรศิล อาชีวปาริสุทธิศิล ปัจจยสันนิสสิตศิล เป็นต้น ศิลเป็นเหตุนำประโยชน์มาให้มาก ศิลเป็นการสํารวมกาย วาจา

^๘ พันเอกปิ่น มุทุกันต์, หนังสือพุทธศาสตร์ ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗๓.

^๙ ทรงวิทย์ แก้วศรี, หนังสือเบญจศีล เบญจธรรม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐), หน้า ๑๔.

^{๑๐} แนบ มหาวีรานนท์, หนังสือศิลวิสุทธิ จิตวิสุทธิ ญาณวิสุทธิ, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทิพวิสุทธิ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕-๒๖.

^{๑๑} พระมหาชั้นทอง วชิรปญโญ, “ การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕).บทคัดย่อ.

ใจ อันเป็นฐานรองรับคุณงามความดีที่สูงขึ้นต่อไป ด้วยอำนาจทางใจเมื่อมีความประจวบเหมาะแห่งเหตุที่จะจดเว้น หรือ ความละเอียดเกรงกลัวที่จะไม่ทำบาปเกิดขึ้น ขณะนั้นศีลทั้งหมดได้เกิดขึ้นแล้ว เมื่อศีลเกิดขึ้นในจิตจิตทุกดวง อันเป็นคัมภีร์ครองดีแล้ว ศีลเป็นเครื่องรองรับกุศลธรรมทั้งหลาย ได้แก่ ไตรสิกขา ๓, สติปัฏฐาน ๔, สัมมปธาน ๔, อิทธิบาท ๔, อินทรีย์ ๕, โพชฌงค์ ๗, และศีลในฐานะรองรับอริยมรรคมีองค์ ๘ ผู้บำเพ็ญต้องอบรมศีลให้ดีต้องชำระศีลให้ดี เพราะศีลเป็นที่รองรับพื้นฐานเบื้องต้นของธรรมทั้งปวง ศีลจะนำความสุขมาให้ในชีวิตประจำวัน ด้วยการศึกษาเกี่ยวกับทุกสิ่งทีเนื่องด้วยศีลด้วยปัญญาแล้วอบรมด้วยจิตภาวนา โดยการดำรงมั่นอยู่ในศีลเป็นพื้นฐานเสียก่อนย่อมประสบสุขอยู่ในชีวิตประจำวัน^{๑๒}

มารศรี กลางประพันธ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง **การพัฒนาคุณธรรมด้วยความอดทน(ขันติ)** สรุปความได้ว่า ขันติ ความอดทน สามารถพัฒนาให้สูงขึ้นด้วยการฝึกประสบการณ์ ทั้งความอดทนทางกายและทางใจ โดยเฉพาะความอดทนทางกาย สามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้อย่างมีนัยสำคัญในขณะเดียวกันความอดทนที่ได้รับการพัฒนายังมีความคงทนมีนัยสำคัญผู้ฝึกประสบการณ์ เพื่อพัฒนาขันติ ความอดทน ควรมีความเข้าใจในขันติธรรม และมีความเข้าใจในหลักธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรม และมีประสบการณ์ในการฝึกปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ หรือการฝึกสมาธิร่วมด้วย โดยผู้ฝึกประสบการณ์ต้องมีความตระหนักในความสำคัญ และคุณค่าของขันติ ความอดทนเสียก่อนจึงจะช่วยให้การพัฒนามีประสิทธิภาพ^{๑๓}

พระมหาพิชิตชัย ยมพาลไพ ได้ ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การศึกษาทัศนะเรื่องศีล ๕ ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบันศึกษาเฉพาะกรณีการฆ่าสัตว์ สรุปความได้ว่า ศีล ๕ เป็นหลักปฏิบัติสากลที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ เป็นหลักจริยธรรมพื้นฐานของสังคมที่มีมาแต่ดั้งเดิม ดังนั้น ข้อปฏิบัติอันมีลักษณะใกล้เคียงกับศีล ๕ นี้ จึงมีปรากฏในหลักคำสอนด้านสังคมของหลายศาสนาตั้งแต่อดีตมาถึงปัจจุบัน^{๑๔}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยในเบื้องต้นทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า ขันติธรรมและศีล ๕ ต่างเกื้อกูลส่งเสริมกัน สามารถหนุนเสริมและเป็นปัจจัยส่งผลตลอดจนเกื้อกูลกันจนถึงการบรรลุธรรมชั้นสูง หากได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้ เชื่อว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและสังคมในวงกว้าง

^{๑๒} พระมหาชัยณรงค์ วรณชโย, “ การศึกษาเรื่องศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐). บทคัดย่อ.

^{๑๓} มารศรี กลางประพันธ์, “การพัฒนาคุณธรรมด้วยความอดทน (ขันติ) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕). บทคัดย่อ.

^{๑๔} พระมหาพิชิตชัย ยมพาลไพ, “การศึกษาทัศนะเรื่องศีล ๕ ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบันศึกษาเฉพาะกรณีการฆ่าสัตว์”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒).

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลักโดยใช้วิธีการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑) ขั้นรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเป็น ๒ คือ

๑.๗.๒ ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ อันได้แก่ พระไตรปิฎกและอรรถกถา

๑.๗.๒ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ อันได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๓ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมมาได้ มาจัดเรียงเป็นหมวดหมู่ เป็นลำดับ เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงความเชื่อมโยงสอดคล้องกันของข้อมูลศึกษามา

๑.๗.๔ ขั้นนำเสนอข้อมูล

หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้มาเขียนสรุปเพื่อนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบคำสอนเรื่องขันติในพระพุทธศาสนา

๑.๘.๒ ทำให้ทราบศีล ๕ ข้อที่ ๑ ในพระพุทธศาสนา

๑.๘.๓ ทำให้ทราบหลักคำสอนเรื่องขันติในฐานะหลักธรรมส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ข้อที่ ๑ ในพระพุทธศาสนา